DOI 10.31392/ONP.2786-6890.9(2)/2.2025.04
UDC 37.015.311:[008-024.63:316.77:81'243

FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION TRAINING IN THE CONTEXT OF THE INTERCULTURAL PARADIGM OF EDUCATION

Yuliana Malyk
PhD in Pedagogy, Acting Head of Department of Foreign Languages for Business and International Communication,
National University of Food Technologies,
68, Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-3295-5771
e-mail: mui_27@ukr.net

Olena Harkusha
Senior Lecturer of Department of Foreign Languages for Business and International Communication,
National University of Food Technologies,
68, Volodymyrska Str., Kyiv, Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-3295-5771
e-mail: mui_27@ukr.net

Abstract. *The article is devoted to the theoretical analysis of foreign language communicative training in the context of the intercultural paradigm of education as one of the key directions for the modernization of contemporary language education. The relevance of the study is determined by globalization processes, the internationalization of the educational space, the intensification of intercultural contacts, and the growing role of foreign languages as instruments of professional, social, and cultural mobility. The article substantiates the idea that foreign language proficiency in modern conditions cannot be limited to the formal acquisition of linguistic knowledge and skills, but presupposes the formation of learners' readiness for effective, responsible, and value-oriented intercultural communication.*

The study analyzes foreign and Ukrainian scholarly approaches to the problem of intercultural communicative competence, including the concepts developed by M. Byram, D. Deardorff, A. Liddicoat, and A. Scarino, as well as contemporary Ukrainian research focused on the intercultural dimension of foreign language education. It is demonstrated that the intercultural paradigm of education serves as the methodological foundation of foreign language communicative training, determining its goals, content, and pedagogical guidelines, and leading to a transformation of the traditional linguocentric model of foreign language teaching into an interculturally oriented one.

The article substantiates the integrative nature of intercultural foreign language communicative competence and reveals its structural and content-related components: cognitive, communicative-activity, axiological, and reflective. It is argued that the holistic interaction of these components ensures learners' readiness for appropriate communicative behavior in a multicultural environment. Particular attention is paid to the pedagogical conditions necessary for the effective formation of foreign language communicative training in an intercultural context, among which the most significant are the intercultural orientation of educational content, the use of authentic intercultural communicative situations, the integration of reflective and dialogical teaching methods, and the role of the teacher as a facilitator of intercultural interaction.

© Malyk Y., 2025
© Harkusha O., 2025

Special emphasis is placed on methodological approaches and educational strategies for implementing interculturally oriented foreign language training, as well as on substantiating criteria and indicators for assessing its effectiveness. The article concludes that intercultural foreign language communicative training should be understood as a holistic and value-driven educational process aimed at developing a personality capable of effective intercultural communication in the contemporary globalized world.

Keywords: *foreign language communicative training, intercultural paradigm of education, intercultural communicative competence, dialogue of cultures, foreign language education, pedagogical conditions, methodological approaches.*

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.9(2)/2.2025.04
УДК 37.015.311:[008-024.63:316.77:81'243

ІНШОМОВНА КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ

Малик Ю. І.
кандидат педагогічних наук, в.о. завідувача кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації, Національний університет харчових технологій, вул. Володимирська, 68, Київ, Україна
https://orcid.org/0000-0002-3295-5771
e-mail: mui_27@ukr.net

Гаркуша О. О.
старший викладач кафедри ділової іноземної мови та міжнародної комунікації, Національний університет харчових технологій, вул. Володимирська, 68, Київ, Україна
https://orcid.org/0000-0003-2264-2517
e-mail: elena.garkusha1990@gmail.com

Анотація. *Стаття присвячена теоретичному осмисленню іншомовної комунікативної підготовки в контексті міжкультурної парадигми освіти як одного з ключових напрямів модернізації сучасної мовної освіти. Актуальність дослідження зумовлена глобалізаційними процесами, інтернаціоналізацією освітнього простору, активізацією міжкультурних контактів і зростанням ролі іноземної мови як інструменту професійної, соціальної та культурної мобільності особистості. У статті обґрунтовано положення про те, що володіння іноземною мовою в сучасних умовах не може зводитися до формального засвоєння мовних знань і навичок, а передбачає сформованість здатності до ефективної, відповідальної та ціннісно зорієнтованої міжкультурної комунікації.*

У межах дослідження проаналізовано зарубіжні та вітчизняні наукові підходи до проблеми міжкультурної комунікативної компетентності, зокрема концепції M. Byram, D. Deardorff, A. Liddicoat, A. Scarino, а також сучасні українські студії, присвячені формуванню міжкультурної складової іншомовної освіти. Показано, що міжкультурна парадигма освіти виступає методологічною основою іншомовної комунікативної підготовки, визначаючи її цілі, зміст

© Малик Ю. І., 2025
© Гаркуша О. О., 2025

і педагогічні орієнтири, а також зумовлює трансформацію лінгвоцентричної моделі навчання іноземних мов у міжкультурно орієнтовану.

У статті обґрунтовано інтегративний характер міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності та розкрито її структурно-змістові компоненти: когнітивний, комунікативно-діяльнісний, аксіологічний і рефлексивний. Доведено, що саме їх цілісна взаємодія забезпечує готовність особистості до адекватної мовленнєвої поведінки в полікультурному середовищі. Окреслено педагогічні умови формування іншомовної комунікативної підготовки в міжкультурному контексті, серед яких ключовими є міжкультурна спрямованість змісту навчання, використання автентичних комунікативних ситуацій, інтеграція рефлексивних і діалогічних методів та роль викладача як фасилітатора міжкультурної взаємодії.

Особливу увагу приділено методичним підходам і освітнім стратегіям реалізації міжкультурно орієнтованої іншомовної підготовки, а також обґрунтуванню критеріїв і показників оцінювання її результативності. Зроблено висновок, що міжкультурна іншомовна комунікативна підготовка є цілісним, ціннісно наповненим процесом, спрямованим на формування особистості, здатної до ефективної міжкультурної комунікації в сучасному глобалізованому світі.

Ключові слова: *іншомовна комунікативна підготовка, міжкультурна парадигма освіти, міжкультурна комунікативна компетентність, діалог культур, іншомовна освіта, педагогічні умови, методичні підходи.*

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. Сучасні трансформаційні процеси в освіті, зумовлені глобалізацією, інтернаціоналізацією освітнього простору, активізацією міжкультурних контактів та зростанням ролі мов як інструменту професійної й соціальної мобільності, актуалізують переосмислення іншомовної комунікативної підготовки з позицій міжкультурної парадигми освіти. В умовах полікультурного світу володіння іноземною мовою перестає зводитися лише до засвоєння лексико-граматичних структур чи формування мовленнєвих умінь; воно передбачає готовність особистості до міжкультурної взаємодії, здатність розуміти культурну інакшість, інтерпретувати поведінку носіїв інших культур, будувати комунікацію на засадах діалогу, толерантності та взаємоповаги. Саме тому іншомовна комунікативна підготовка дедалі частіше розглядається як складний інтегративний процес формування міжкультурної комунікативної компетентності, що поєднує мовний, соціокультурний, когнітивний, аксіологічний і поведінковий компоненти.

Теоретичні засади міжкультурної парадигми освіти були закладені в працях зарубіжних дослідників, які визначили концептуальні орієнтири розвитку іншомовної освіти в умовах культурного різноманіття. Зокрема, M. Byram обґрунтував модель міжкультурної комунікативної компетентності як сукупності знань, умінь, ставлень і критичної культурної свідомості, що забезпечують ефективну та етично виважену міжкультурну взаємодію [7]. Подальший розвиток цієї ідеї отримав у дослідженнях D. Deardorff, яка акцентувала увагу на міжкультурній компетентності як результаті інтернаціоналізації освіти та визначила її як динамічний процес, що передбачає внутрішні зміни особистості й зовнішню комунікативну поведінку [8]. Вагомим є також внесок A. Liddicoat і A. Scarino [10], які розглядають міжкультурне навчання мови як рефлексивний процес, спрямований на осмислення власної культури крізь призму іншої, а також праці L. Sercu [12], K. Risager і M. Byram [11], де підкреслено роль учителя іноземної мови як посередника між культурами та носія відповідальності за формування міжкультурної чутливості здобувачів освіти.

У вітчизняній науковій традиції проблема іншомовної комунікативної підготовки в міжкультурному вимірі набула активного розвитку впродовж останніх двох десятиліть. Дослідження С. Костюк присвячені визначенню критеріїв, показників і рівнів сформованості міжкультурної компетентності, зокрема в контексті навчання української мови як іноземної, що дозволило концептуалізувати міжкультурну комунікацію як цілісний педагогічний феномен [1; 2]. Значний внесок у дидактичне осмислення міжкультурної компетентності як складника іншомовної комунікативної компетентності зробила О. Пасічник, обґрунтувавши зміст, структуру та методичні підходи до її формування на різних етапах шкільної освіти [4; 5]. Праці О. Паршикової, а також дослідження, присвячені розвитку міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів середньої школи, засвідчують можливість цілеспрямованого формування міжкультурних умінь уже на початкових та базових етапах навчання іноземних мов [3].

У площині вищої педагогічної освіти актуальними є напрацювання, що стосуються підготовки майбутніх учителів іноземних мов до міжкультурної взаємодії. Зокрема, у працях О. Білоус і О. Волошиної [6] міжкультурна комунікативна компетентність розглядається як необхідна характеристика професійної готовності фахівців вищої освіти, а в дослідженнях О. Комар та А. Джурило [9] підкреслюється її значення в умовах глобалізації освітнього простору. Сучасні студії також фіксують зсув акцентів від загальнокомунікативної до професійно спрямованої іншомовної підготовки, що знайшло відображення в роботах, присвячених професійно орієнтованій комунікативній компетентності майбутніх викладачів іноземних мов.

Водночас аналіз сучасного стану проблеми свідчить про наявність низки теоретичних і практичних суперечностей. З одного боку, міжкультурна комунікативна компетентність визнається ключовим результатом іншомовної освіти на всіх рівнях, з іншого – відсутня цілісна концепція іншомовної комунікативної підготовки, яка б системно інтегрувала мовний, культурний і ціннісний компоненти в єдину педагогічну модель. У практиці навчання іноземних мов міжкультурний компонент часто реалізується фрагментарно, переважно через ознайомлення з країнознавчими фактами, без достатнього залучення рефлексивних, порівняльних і діалогічних методів, що формують здатність до глибокого культурного розуміння. Крім того, потребує подальшого наукового осмислення питання узгодження міжкультурної парадигми освіти з компетентнісним підходом, а також визначення ефективних педагогічних умов і методик іншомовної комунікативної підготовки в сучасних соціокультурних реаліях.

Таким чином, актуальність дослідження іншомовної комунікативної підготовки в контексті міжкультурної парадигми освіти зумовлена необхідністю теоретичного узагальнення наявних наукових підходів, подолання розриву між декларованими цілями міжкультурної освіти та реальною педагогічною практикою, а також розроблення науково обґрунтованих орієнтирів формування особистості, здатної до ефективної, відповідальної й гуманістично зорієнтованої міжкультурної комунікації в умовах сучасного світу.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні іншомовної комунікативної підготовки в контексті міжкультурної парадигми освіти як цілісного педагогічного феномену, а також у визначенні її структурно-змістових компонентів, педагогічних умов, методичних підходів і критеріїв оцінювання, що забезпечують формування здатності особистості до ефективної, усвідомленої та ціннісно зорієн-

тованої міжкультурної комунікації в умовах сучасного полікультурного освітнього простору.

Дослідження передбачає поєднання ґрунтовного теоретичного аналізу психолого-педагогічних, лінгводидактичних і міжкультурологічних наукових джерел із системним осмисленням сучасних підходів до іншомовної освіти, що орієнтована на діалог культур. У межах дослідження здійснюється концептуалізація міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності як інтегративної якості особистості, а також аналіз методичних і освітніх стратегій, які забезпечують перехід від лінгвоцентричної моделі навчання іноземних мов до міжкультурно орієнтованої.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

1. Проаналізувати сучасні вітчизняні та зарубіжні наукові підходи до іншомовної комунікативної підготовки в контексті міжкультурної парадигми освіти, уточнивши сутність і зміст понять «міжкультурна комунікативна компетентність» та «іншомовна комунікативна компетентність».
2. Обґрунтувати методологічні засади міжкультурної парадигми освіти та визначити її роль у трансформації цілей, змісту й результатів іншомовної освіти на різних рівнях.
3. Визначити структурно-змістові компоненти міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності та охарактеризувати їхній взаємозв'язок у процесі формування здатності до міжкультурної взаємодії.
4. Обґрунтувати педагогічні умови формування іншомовної комунікативної підготовки в міжкультурному контексті, зокрема міжкультурну спрямованість змісту навчання, використання автентичних комунікативних ситуацій і роль викладача як фасилітатора діалогу культур.
5. Проаналізувати методичні підходи та освітні стратегії реалізації міжкультурної іншомовної комунікативної підготовки, визначивши потенціал інтерактивних, проєктних, проблемно-комунікативних і міждисциплінарних форм навчання.
6. Обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної підготовки як інтегрованого результату іншомовної освіти.

Реалізація поставлених завдань передбачає використання комплексу теоретичних **методів дослідження**, зокрема аналізу, синтезу, порівняння й узагальнення психолого-педагогічних, лінгводидактичних і міжкультурологічних наукових джерел; структурно-функціонального аналізу іншомовної комунікативної компетентності в міжкультурному вимірі; інтерпретації сучасних концепцій міжкультурного навчання іноземних мов; теоретичного моделювання педагогічних умов і методичних підходів формування міжкультурної іншомовної комунікативної підготовки; узагальнення описаного в наукових дослідженнях педагогічного досвіду реалізації міжкультурно орієнтованої іншомовної освіти.

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання отриманих теоретичних положень і узагальнень для вдосконалення змісту й методичного забезпечення іншомовної освіти в закладах загальної середньої та вищої педагогічної освіти, у підвищенні ефективності підготовки здобувачів освіти до міжкультурної комунікації, а також у розширенні професійного інструментарію викладачів іноземних мов, орієнтованого на формування толерантної, рефлексивної та соціально відповідальної особистості в умовах сучасного полікультурного світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний науковий дискурс у галузі педагогіки та методики навчання іноземних мов дедалі виразніше засвідчує перехід від традиційних, лінгвоцентрично зорієнтованих підходів до міжкультур-

ної парадигми освіти, яка розглядається не лише як окрема методологічна орієнтація, а як цілісна світоглядна й ціннісна основа підготовки особистості до життя й професійної діяльності в умовах культурного різноманіття. У межах цієї парадигми освіта постає як простір діалогу культур, взаємного пізнання та співтворчості, а іншомовна комунікативна підготовка набуває нового змісту, виходячи за межі формального опанування мовною системою.

Міжкультурна парадигма освіти ґрунтується на усвідомленні культури як динамічного, багатовимірного феномену, що формується у процесі соціальної взаємодії та мовленнєвої діяльності. У працях зарубіжних дослідників, зокрема M. Byram, K. Risager [11], L. Sercu [12], іншомовна освіта розглядається як засіб входження особистості в інший культурний простір, що передбачає не засвоєння «чужої» культури як набору фактів, а розвиток здатності до інтерпретації, порівняння, критичного осмислення культурних явищ та усвідомлення власної культурної ідентичності. У цьому контексті мова виступає не лише інструментом комунікації, а й носієм культурних смислів, цінностей і моделей поведінки.

Ключовим методологічним принципом міжкультурної парадигми освіти є принцип діалогу культур, який передбачає рівноправну взаємодію культурних систем без домінування однієї над іншою. Діалог культур у навчанні іноземних мов реалізується через зіставлення культурних норм, традицій, мовленнєвих стратегій, що сприяє формуванню в здобувачів освіти здатності бачити культурну відносність власних уявлень і водночас зберігати власну культурну ідентичність. Як наголошує M. Byram [7], міжкультурна комунікація неможлива без розвитку критичної культурної свідомості, яка дозволяє не лише сприймати іншу культуру, а й оцінювати її у співвіднесенні з власними цінностями та соціальним досвідом.

Не менш важливим є принцип культурної рефлексії, що полягає в усвідомленні власних культурних установок, стереотипів і моделей поведінки. У межах міжкультурної парадигми іншомовна комунікативна підготовка спрямовується на розвиток рефлексивного мислення, здатності аналізувати власні комунікативні дії та їх можливе сприйняття представниками інших культур. Цей аспект особливо підкреслюється в дослідженнях A. Liddicoat і A. Scarino [10], які розглядають міжкультурне навчання як безперервний рефлексивний процес, у якому здобувач освіти одночасно є суб'єктом мовленнєвої діяльності та дослідником власного культурного досвіду.

Принцип ціннісної взаємодії передбачає формування толерантності, відкритості, поваги до культурної інакшості та готовності до співпраці в умовах різноманіття. У цьому сенсі міжкультурна парадигма освіти виходить за межі суто дидактичних завдань і набуває виразного гуманістичного спрямування. Як засвідчують дослідження D. Deardorff, міжкультурна компетентність формується не лише через знання й уміння, а й через внутрішні установки особистості, що визначають її готовність до конструктивної міжкультурної взаємодії [8]. Саме ціннісний компонент стає визначальним у процесі іншомовної комунікативної підготовки, оскільки він забезпечує стійкість і відповідальність комунікативної поведінки в реальних міжкультурних ситуаціях.

Полісуб'єктність освітнього процесу є ще одним методологічним орієнтиром міжкультурної парадигми, відповідно до якого всі учасники навчання – викладачі, здобувачі освіти, представники інших культурних спільнот – виступають активними суб'єктами комунікації. В такому освітньому середовищі знання не транслюються в готовому вигляді, а конструюються у процесі взаємодії, співпраці та обміну досвідом. Це положення має принципове значення для іншомовної комунікативної

підготовки, оскільки реальна міжкультурна комунікація завжди передбачає активну позицію обох сторін і неможлива в умовах пасивного засвоєння мовного матеріалу.

Зазначені методологічні принципи зумовлюють суттєву трансформацію цілей іншомовної освіти. Якщо в традиційній лінгвоцентричній моделі основною метою навчання було формування мовних знань і мовленнєвих навичок, то в межах міжкультурної парадигми пріоритет надається формуванню здатності до ефективної міжкультурної комунікації. Це означає зміщення акцентів від коректності мовлення до його адекватності в конкретному соціокультурному контексті, від репродуктивних мовленнєвих дій – до творчого використання мови як засобу взаєморозуміння. У працях вітчизняних дослідників, зокрема О. Пасічник, підкреслюється, що міжкультурна компетентність має розглядатися як невід'ємний компонент іншомовної комунікативної компетентності, а не як додатковий елемент змісту навчання.

В цьому контексті поняття іншомовної комунікативної компетентності зазнає істотного переосмислення. В зарубіжних і вітчизняних дослідженнях вона трактується як інтегративна якість особистості, що поєднує мовні знання, комунікативні уміння, соціокультурні орієнтації та особистісні установки. Згідно з позицією M. Byram, іншомовна комунікативна компетентність у міжкультурному вимірі включає не лише здатність говорити іноземною мовою, а й уміння інтерпретувати культурні смисли, здійснювати медіацію між культурами, усвідомлювати культурну зумовленість мовленнєвої поведінки. Подібні підходи простежуються і в працях сучасних українських науковців, які наголошують на необхідності інтеграції міжкультурного компоненту в усі складові іншомовної комунікативної підготовки.

Інтегративний характер іншомовної комунікативної компетентності зумовлюється взаємопроникненням її складових: мовної, мовленнєвої, соціокультурної та міжкультурної. Дослідження С. Костюк переконливо доводять, що міжкультурна компетентність не може формуватися ізольовано від мовленнєвої діяльності, оскільки саме мова є основним засобом реалізації міжкультурної взаємодії. Водночас міжкультурний компонент надає іншомовній комунікативній компетентності ціннісно-смислового наповнення, забезпечуючи її спрямованість на реальні комунікативні потреби особистості в полікультурному середовищі.

Таким чином, міжкультурна парадигма освіти виступає методологічною основою сучасної іншомовної комунікативної підготовки, визначаючи її цілі, зміст і педагогічні орієнтири. У її межах іншомовна комунікативна компетентність постає як складний, багатовимірний феномен, у структурі якого міжкультурна компетентність займає центральне місце, забезпечуючи перехід від формального володіння мовою до здатності здійснювати усвідомлену, відповідальну й ефективну міжкультурну комунікацію.

Логічним продовженням осмислення міжкультурної парадигми освіти та іншомовної комунікативної компетентності як інтегративної якості особистості є звернення до її внутрішньої структури, що дозволяє глибше зрозуміти механізми формування здатності до міжкультурної взаємодії. У сучасних наукових дослідженнях міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність розглядається як складне багатовимірне утворення, у якому взаємодіють знання, уміння, цінності та рефлексивні здатності, що в сукупності забезпечують адекватну комунікативну поведінку в умовах культурного різноманіття. Такий підхід відповідає як концепції M. Byram [7], так і подальшим інтерпретаціям міжкультурної компетентності, запропонованим D. Deardorff [8], L. Sercu [10], A. Liddicoat і A. Scarino [10], а також узгоджу-

ється з напрацюваннями вітчизняних дослідників, які акцентують на її цілісному, системному характері.

Важливе місце у структурі міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності посідає когнітивний компонент, що охоплює сукупність культурних знань, уявлень і концептів, необхідних для розуміння специфіки іншої культури та її мовленнєвих проявів. Йдеться не лише про знання фактів країнознавчого характеру, а про усвідомлення глибинних культурних смислів, ціннісних орієнтацій, соціальних норм і комунікативних конвенцій, що зумовлюють мовленнєву поведінку носіїв мови. У дослідженнях С. Костюк підкреслюється, що когнітивний компонент міжкультурної компетентності формується на основі системного осмислення культурних відмінностей і подібностей, що дозволяє уникати поверхневого, стереотипного сприйняття іншої культури [1; 2]. Аналогічні положення простежуються і в працях О. Пасічник, де наголошується на необхідності дидактично виваженого добору культурного змісту, який сприяє формуванню цілісного уявлення про культуру як динамічну систему [4].

Разом із когнітивним компонентом провідну роль у структурі міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності відіграє комунікативно-діяльнісний компонент, що відображає здатність особистості застосовувати культурні знання у реальних ситуаціях спілкування. Він охоплює уміння інтерпретації мовленнєвих і немовленнєвих проявів іншої культури, порівняння культурних явищ, а також здійснення медіації між культурами. У працях зарубіжних дослідників медіація розглядається як ключова умова успішної міжкультурної комунікації, оскільки вона передбачає здатність пояснювати, посередничати, знімати комунікативні напруження, що виникають унаслідок культурних відмінностей. Вітчизняні науковці, зокрема О. Білоус і О. Волошина, наголошують, що комунікативно-діяльнісний компонент є показником практичної готовності до міжкультурної взаємодії й формується лише за умови активного залучення здобувачів освіти до комунікативної діяльності, максимально наближеної до реальних міжкультурних ситуацій [6].

Невід'ємним складником міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності є аксіологічний компонент, який відображає систему ставлень, цінностей і переконань особистості щодо іншої культури та міжкультурної взаємодії загалом. Саме цей компонент визначає гуманістичну спрямованість іншомовної комунікативної підготовки, оскільки забезпечує формування толерантності, відкритості, поваги до культурної інакшості й готовності до конструктивного діалогу. Як зазначає D. Deardorff [8], без сформованих ціннісних орієнтацій міжкультурна компетентність залишається формальною й не реалізується у відповідальній комунікативній поведінці. В українських дослідженнях аксіологічний вимір міжкультурної підготовки розглядається у тісному зв'язку з виховними завданнями освіти, спрямованими на формування громадянської відповідальності та соціальної зрілості особистості.

Особливого значення у структурі міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності набуває рефлексивний компонент, який забезпечує усвідомлення власної культурної позиції, критичне осмислення власних стереотипів і комунікативних дій. Рефлексія дозволяє особистості не лише адаптуватися до іншої культури, а й переосмислювати власний досвід у процесі міжкультурної взаємодії. У працях A. Liddicoat і A. Scarino [10] рефлексивний компонент розглядається як стрижневий елемент міжкультурного навчання, оскільки саме через рефлексію забезпечується глибинне засвоєння культурних смислів і розвиток критичної культурної свідомості. У контексті іншомовної комунікативної підготовки рефлексивний компонент

сприяє формуванню здатності до саморегуляції мовленнєвої поведінки та відповідального ставлення до результатів комунікації.

Визначення структурно-змістових компонентів міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності створює підґрунтя для обґрунтування педагогічних умов її формування в освітньому процесі. У сучасних дослідженнях наголошується, що ефективна іншомовна комунікативна підготовка в міжкультурному контексті можлива лише за умови цілеспрямованої організації змісту, методів і форм навчання. Однією з ключових умов є міжкультурна спрямованість змісту іншомовної освіти, яка передбачає інтеграцію культурного компоненту в усі теми й види мовленнєвої діяльності, а не його ізольоване подання у вигляді окремих країнознавчих блоків. Такий підхід відповідає позиції О. Пасічник, яка обґрунтовує необхідність системного включення міжкультурної проблематики до змісту іншомовного навчання як засобу формування цілісної комунікативної компетентності [4].

Вагомою педагогічною умовою є використання автентичних міжкультурних комунікативних ситуацій, що моделюють реальні контексти спілкування представників різних культур. Залучення автентичних текстів, медіаматеріалів, комунікативних сценаріїв сприяє формуванню не лише мовленнєвих умінь, а й здатності інтерпретувати культурні смисли, закладені в мовленні. Дослідження, присвячені розвитку міжкультурної комунікативної компетентності в іншомовному класі, підтверджують, що саме робота з автентичними матеріалами створює умови для наближення навчального процесу до реальної міжкультурної комунікації.

Не менш важливою умовою є інтеграція рефлексивних і діалогічних методів навчання, які активізують особистісний потенціал здобувачів освіти та сприяють усвідомленому засвоєнню міжкультурного досвіду. Діалогічні методи забезпечують реалізацію принципу полісуб'єктності освітнього процесу, тоді як рефлексивні методи дозволяють осмислити результати комунікативної діяльності, виявити труднощі й скоригувати власну поведінку. У цьому контексті особлива роль належить викладачеві, який у міжкультурно орієнтованій іншомовній освіті виступає не лише носієм знань, а фасилітатором міжкультурної взаємодії, організатором діалогу та наставником у процесі формування міжкультурної чутливості. Саме така роль педагога підкреслюється в працях L. Sercu [12], K. Risager і M. Byram [11], де акцентується відповідальність учителя за створення безпечного, відкритого комунікативного середовища, сприятливого для міжкультурного навчання.

Таким чином, структурно-змістова організація міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності та визначення педагогічних умов її формування дозволяють розглядати іншомовну комунікативну підготовку як цілісний, ціннісно зорієнтований процес, спрямований на розвиток особистості, здатної до усвідомленої, відповідальної й ефективної міжкультурної комунікації в сучасному глобалізованому освітньому просторі.

Послідовне осмислення структурно-змістових компонентів міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності та педагогічних умов її формування логічно підводить до необхідності конкретизації методичних підходів і освітніх стратегій, за допомогою яких міжкультурно орієнтована іншомовна комунікативна підготовка може бути реалізована в реальному освітньому процесі. Саме на методичному рівні відбувається трансформація теоретичних положень міжкультурної парадигми освіти в практику навчання, що забезпечує їх дієвість і результативність. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція провідних

педагогічних підходів, здатних забезпечити цілісність і системність формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності.

Сучасна іншомовна освіта ґрунтується на єдності компетентнісного, діяльнісного та міжкультурного підходів, які взаємно доповнюють один одного й створюють методологічне підґрунтя для підготовки особистості до ефективної міжкультурної комунікації. Компетентнісний підхід орієнтує освітній процес на досягнення результатів, що мають практичну й соціальну значущість, зокрема на формування здатності використовувати іноземну мову в різноманітних комунікативних ситуаціях міжкультурного характеру. У працях вітчизняних і зарубіжних дослідників підкреслюється, що міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність не може бути сформована шляхом накопичення окремих знань чи навичок, а передбачає інтеграцію когнітивних, діяльнісних і ціннісних складників у єдину систему.

Діяльнісний підхід забезпечує практичну спрямованість іншомовної комунікативної підготовки, оскільки розглядає навчання як процес активної мовленнєвої та соціальної діяльності. У межах цього підходу іноземна мова засвоюється не як об'єкт вивчення, а як засіб виконання комунікативних дій, спрямованих на досягнення значущих для здобувачів освіти цілей. Поєднання діяльнісного та міжкультурного підходів дозволяє моделювати ситуації реальної міжкультурної взаємодії, у яких мова використовується для вирішення комунікативних, пізнавальних і соціальних завдань. Міжкультурний підхід, своєю чергою, забезпечує ціннісно-смислове наповнення діяльності, спрямовуючи її на розвиток культурної чутливості, рефлексії та готовності до діалогу культур.

Реалізація зазначених підходів у практиці іншомовного навчання потребує застосування методів, здатних активізувати пізнавальну й комунікативну діяльність здобувачів освіти. Значний потенціал у цьому контексті мають інтерактивні методи, які передбачають організацію навчання на засадах співпраці, взаємодії та спільного конструювання знань. Робота в парах і групах, дискусії, рольові ігри, моделювання міжкультурних комунікативних ситуацій створюють умови для розвитку умінь інтерпретації, порівняння й медіації, що є ключовими для міжкультурної комунікативної компетентності. Як засвідчують результати сучасних досліджень, інтерактивні методи сприяють не лише формуванню мовленнєвих умінь, а й розвитку толерантності, емпатії та готовності до прийняття іншої культурної перспективи.

Проєктні методи посідають особливе місце в системі міжкультурної іншомовної комунікативної підготовки, оскільки дозволяють інтегрувати мовленнєву діяльність із пізнавальною та дослідницькою активністю. У процесі виконання міжкультурно орієнтованих проєктів здобувачі освіти залучаються до аналізу культурних явищ, порівняння соціокультурних контекстів, презентації результатів іноземною мовою, що сприяє формуванню як когнітивного, так і комунікативно-діяльнісного компонентів компетентності. Проблемно-комунікативні методи, своєю чергою, орієнтовані на розв'язання ситуацій міжкультурного непорозуміння, що дозволяє формувати здатність до критичного мислення, аргументації та відповідальної комунікативної поведінки.

Суттєві можливості для реалізації міжкультурної іншомовної комунікативної підготовки відкриває міждисциплінарна інтеграція, яка дозволяє розглядати іноземну мову в контексті інших навчальних дисциплін – культурології, історії, соціології, педагогіки. Такий підхід сприяє формуванню цілісного бачення культурних процесів і розширює пізнавальні горизонти здобувачів освіти. Водночас цифрове освітнє середовище створює додаткові умови для міжкультурної взаємодії, зокрема

через використання онлайн-платформ, автентичних цифрових ресурсів, можливостей віртуального спілкування з представниками інших культур. Цифрові інструменти дозволяють моделювати реальні міжкультурні ситуації, забезпечувати доступ до різноманітних культурних контекстів і стимулювати рефлексивну діяльність.

Реалізація міжкультурно орієнтованих методичних підходів і освітніх стратегій актуалізує питання оцінювання результативності іншомовної комунікативної підготовки в міжкультурній парадигмі. Оцінювання в цьому контексті набуває комплексного характеру й спрямовується не лише на перевірку рівня мовних знань, а й на визначення ступеня сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності загалом. У наукових дослідженнях обґрунтовується доцільність використання системи критеріїв, що відображають основні структурні компоненти компетентності.

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризує ставлення здобувачів освіти до іншомовної та міжкультурної комунікації, їхню готовність до взаємодії з представниками інших культур, рівень сформованості толерантності та відкритості. Його показниками виступають стійкий інтерес до міжкультурного спілкування, позитивна мотивація до вивчення іноземної мови як засобу діалогу культур, прийняття цінностей культурного різноманіття. Когнітивний критерій відображає обсяг і системність культурних знань, розуміння соціокультурних норм і концептів, що визначають мовленнєву поведінку в іншомовному середовищі. Показниками цього критерію є здатність пояснювати культурні відмінності, інтерпретувати мовленнєві й немовленнєві прояви іншої культури, уникати стереотипних суджень.

Комунікативно-поведінковий критерій спрямований на оцінювання практичної здатності до міжкультурної взаємодії та охоплює уміння адекватно використовувати іноземну мову в різних комунікативних ситуаціях, здійснювати медіацію, будувати ефективну стратегію спілкування з урахуванням культурного контексту. Його показниками є гнучкість мовленнєвої поведінки, здатність до співпраці, уміння запобігати або конструктивно розв'язувати міжкультурні комунікативні труднощі. Рефлексивний критерій відображає рівень усвідомлення власної культурної позиції, здатність до самоаналізу й оцінювання результатів комунікативної діяльності. Показниками цього критерію виступають уміння аналізувати власні мовленнєві дії, критично осмислювати міжкультурний досвід, коригувати поведінку з урахуванням отриманого зворотного зв'язку.

На основі узагальнення зазначених критеріїв і показників у науковій літературі виокремлюються рівні сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної підготовки, що дозволяють здійснювати якісну характеристику результатів навчання та визначати напрями подальшого вдосконалення освітнього процесу. Такий підхід до оцінювання відповідає міжкультурній парадигмі освіти, оскільки орієнтується на розвиток особистості в цілому, а не лише на перевірку формальних мовних досягнень, і забезпечує цілісне бачення результатів іншомовної комунікативної підготовки в сучасному освітньому просторі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи результати проведеного теоретичного аналізу, можна стверджувати, що іншомовна комунікативна підготовка в контексті міжкультурної парадигми освіти постає як системоутворювальний чинник сучасної мовної освіти, спрямований на формування особистості, здатної до ефективної взаємодії в умовах культурного різноманіття. Міжкультурний вимір іншомовної підготовки істотно розширює її змістові межі, переводячи акцент із формального оволодіння мовними структурами на розвиток здатності до діалогу

культур, інтерпретації соціокультурних смислів і відповідальної комунікативної поведінки. У цьому контексті іноземна мова постає не лише як навчальний предмет, а як засіб соціокультурної взаємодії та особистісного розвитку.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність має інтегративний характер і формується у взаємодії когнітивного, комунікативно-діяльнісного, аксіологічного та рефлексивного компонентів. Саме їх цілісне поєднання забезпечує готовність здобувачів освіти до адекватного використання іноземної мови в різноманітних міжкультурних ситуаціях, здатність до медіації між культурами, усвідомлення власної культурної позиції та прийняття культурної інакшості. Встановлено, що фрагментарне включення міжкультурного компоненту до змісту іншомовної освіти не забезпечує досягнення заявлених цілей і потребує системного, методично виваженого підходу.

Разом із тим результати дослідження засвідчують, що ефективність іншомовної комунікативної підготовки в міжкультурному контексті значною мірою залежить від педагогічних умов її реалізації. Визначальними серед них є міжкультурна спрямованість змісту навчання, використання автентичних комунікативних ситуацій, інтеграція рефлексивних і діалогічних методів, а також професійна позиція викладача як фасилітатора міжкультурної взаємодії. Саме педагог виступає ключовою фігурою, яка здатна перетворити іншомовне навчання на простір культурного діалогу, співпраці та критичного осмислення досвіду.

Аналіз методичних підходів і освітніх стратегій підтвердив доцільність поєднання компетентнісного, діяльнісного та міжкультурного підходів як методологічної основи сучасної іншомовної освіти. Інтерактивні, проєктні та проблемно-комунікативні методи, міждисциплінарна інтеграція й використання цифрового освітнього середовища створюють умови для активного залучення здобувачів освіти до міжкультурної комунікації, підвищують мотивацію до вивчення іноземної мови та сприяють розвитку критичної культурної свідомості. У цьому контексті оцінювання результатів іншомовної комунікативної підготовки має ґрунтуватися на комплексній системі критеріїв, що відображають не лише рівень мовних знань, а й ціннісні орієнтації, комунікативну поведінку та рефлексивні здатності особистості.

Проблематика іншомовної комунікативної підготовки в міжкультурній парадигмі освіти залишається перспективним напрямом подальших наукових досліджень. Подальшого вивчення потребують питання емпіричного вимірювання рівнів сформованості міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності, розроблення діагностичних інструментів і методик її оцінювання, а також дослідження специфіки формування міжкультурної готовності на різних етапах освітньої траєкторії. Актуальними є також дослідження ролі цифрових і віртуальних комунікативних середовищ у розвитку міжкультурної чутливості та рефлексивних умінь, а також підготовки педагогів до реалізації міжкультурно орієнтованої іншомовної освіти.

Отже, іншомовна комунікативна підготовка, реалізована на засадах міжкультурної парадигми освіти, за умови науково обґрунтованого й методично цілісного підходу виступає потужним ресурсом оновлення мовної освіти та формування особистості, здатної до ефективної, етично виваженої й соціально відповідальної міжкультурної комунікації в сучасному глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костюк С. Українська мова : критерії, показники, рівні сформованості міжкультурної компетентності міжкультурної комунікації студентів-іноземців. *Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2019. Т. 19. С. 157-177. URL: https://doi.org/10.31812/filstd.v19i0.2329

2. Костюк С. С. Компетентності міжкультурної комунікації студентів-іноземців у навчанні української мови. *Філологічні студі ї: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Т. 13. С. 442-446. URL: https://doi.org/10.31812/filstd.v13i0.303

3. Паршикова О. А. Формування основ міжкультурної комунікативної компетентності в учнів початкової школи в процесі навчання німецької мови. *The scientific and methodological journal "Foreign Languages"*. 2018. № 1. С. 3-8. URL: https://doi.org/10.32589/im.v0i1.124859

4. Пасічник О. Дидактичне обґрунтування змісту міжкультурної компетентності як компонента іншомовної комунікативної компетентності. *Ukrainian Educational Journal*. 2021. № 3. С. 35-44. URL: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-35-44

5. Пасічник О., Пасічник О. Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності учнів 5–6 класів гімназій в монологічному мовленні. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 4 (6). URL: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-4(6)-150-163

6. Bilous O. S., Voloshyna O. V. Some aspects of the essence of intercultural communicative competence with the future specialists of higher education. *Zhytomyr Ivan Franko state university journal. Pedagogical sciences*. 2020. No. 3(102). P. 15-25. URL: https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(102).2020.15-25

7. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon : Multilingual Matters, 1997. 124 p.

8. Deardorff D. K. The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization. *Journal of Studies in International Education.* 2006. Vol. 10, No. 3. P. 241-266. URL: https://doi.org/10.1177/1028315306287002

9. Komar O., Dzhurylo A. Development of future foreign language teachers' intercultural communicative competence in the context of education globalization. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*. 2024. № 2. С. 46-55. URL: https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2024.306322

10. Liddicoat A. J., Scarino A. Intercultural Language Teaching and Learning. Oxford : Wiley-Blackwell, 2013. 168 p.

11. Risager K., Byram M. Language Teachers, Politics and Cultures. Clevedon : Multilingual Matters, 2006. 250 p.

12. Sercu L. Foreign Language Teachers and Intercultural Competence : An International Investigation. Bristol : Multilingual Matters, 2005. 272 p.

REFERENCES:

1. Kostiuk, S. (2019). Ukrainska mova : kryterii, pokaznyky, rivni sformovanosti mizhkulturnoi kompetentnosti mizhkulturnoi komunikatsii studentiv-inozemtsiv. *Filolohichni studi i: Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, 19, 157-177.* Retrieved from: https://doi.org/10.31812/filstd.v19i0.2329 [in Ukrainian].

2. Kostiuk, S. S. (2015). Kompetentnosti mizhkulturnoi komunikatsii studentiv-inozemtsiv u navchanni ukrainskoi movy. *Filolohichni studii : Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu, 13, 442-446.* Retrieved from: https://doi.org/10.31812/filstd.v13i0.303 [in Ukrainian].

3. Parshykova, O. A. (2018). Formuvannia osnov mizhkulturnoi komunikatyvnoi kompetentnosti v uchniv pochatkovoi shkoly v protsesi navchannia nimetskoi movy. *Foreign Languages, 1, 3-8.* Retrieved from: https://doi.org/10.32589/im.v0i1.124859 [in Ukrainian].

4. Pasichnyk, O. (2021). Dydaktychne obgruntuvannia zmistu mizhkulturnoi kompetentnosti yak komponenta inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti. *Ukrainian Educational Journal, 3, 35-44.* Retrieved from: https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-35-44 [in Ukrainian].

5. Pasichnyk, O., & Pasichnyk, O. (2022). Formuvannia mizhkulturnoi inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv 5–6 klasiv himnazii v monolohichnomu movlenni. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii, 4 (6), 150-163.* Retrieved from: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-4(6)-150-163 [in Ukrainian].

6. Bilous, O. S., & Voloshyna, O. V. (2020). Some aspects of the essence of intercultural communicative competence with the future specialists of higher education. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences, 3 (102), 15-25.* Retrieved from: https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(102).2020.15-25 [in English].

7. Byram, M. (1997). Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon : Multilingual Matters [in English].

8. Deardorff, D. K. (2006). The identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education, 10 (3), 241-266.* Retrieved from: https://doi.org/10.1177/1028315306287002 [in English].

9. Komar, O., & Dzhurylo, A. (2024). Development of future foreign language teachers' intercultural communicative competence in the context of education globalization. *Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, *2, 46-55.* Retrieved from: https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2024.306322 [in English].

10. Liddicoat, A. J., & Scarino, A. (2013). Intercultural language teaching and learning. Oxford : Wiley-Blackwell [in English].

11. Risager, K., & Byram, M. (2006). Language teachers, politics and cultures. Clevedon : Multilingual Matters [in English].

12. Sercu, L. (2005). Foreign language teachers and intercultural competence : An international investigation. Bristol : Multilingual Matters [in English].